

AZ ELHAGYATOTTSÁG HORDALÉKA

■ Fölnéztek a Szovjetunióban (1922–1991) a magyar látogatóra. Ott számítottunk Nyugatnak. Hamarabb láttunk nyugati filmeket, igazi farmer volt rajtunk. Ilyenekből jött össze ez a – majd gyorsan lekörözhető – nyugatiság...

A Baltikum, az más volt. A három tagköztársaság a Szu-n belül számított nyugatnak. Ott egyenlőnek éreztük magunkat, és így is tekintettek ránk: nem éreztük a rabtartó elismerését, amiért egy-két millimétert sikerült lazítanunk a nyűgön, amelyet ő tett ránk – ráadásul úgy, hogy neki magának is haszna volt belőle... (Ha a Nyájas Olvasó azt mondja: ez a mondat félreértelmezhető, mert nem lehet tudni, mire gondoljon: arra-e, hogy a rabtartónak abból volt haszna, hogy ránk tette a nyűgöt, vagy abból, hogy mi lazítottunk rajta; azt mondom, gondoljon csak mindkettőre. Ilyen világ volt. A szabadságszobrok a szabadsághiányra emlékeztettek.)

Riga Szabadság-emlékműve a lett anyácska, amint egy magas oszlopon állva emeli magasra a három országrész három aranycsillagát. A szovjet korszakban sem rombolták le, eltéveszthetetlen találkozási pont volt azoknak az idegeneknek, akik Rigát egyáltalán nem ismerték.

A város emléke ismerősebb, mint valósága volt. Ha kulcsszót keresnék, ezt találnám: lerohasztás. Lehetett egy épület nyugati, de akkor egy letört kilincső, nagy, barna, szovjet ajtón léphetett be. Lehetett egy békeáborbeli személygépkocsi kiváló, de bele kellett tenni egy olyan alkatrészt, ami silányabbá tette az azonos évjáratú kockaladánál. Semmi nem lehetett ragyogóbb, mint a szovjet glamour etalonja, a Kreml Szpasszkaja tornyának csillaga... A szovjet sztenderd nem tűrte el, hogy a „részegységek” túlfejlődjenek rajta. Ezt a részegységképet mutatta Riga 1980 táján. A rémes szakadtság képét és a megrendítő igyekezetet, hogy mindenki lássa: a város nem azonos önmagával. Nem azonos ezzel a szakadtsággal. Nem azonos a hanzaváros omladozó ormaira tűzött, lepukkant moszkvai jelképekkel. Nem azonos, nem azonos, nem azonos.

A lett anyácska talapatának tövéből keltünk útra, amikor hivatalos ismerősömmek azt mondtam, szeretnék látni egy rigai zsinagógát. Az 1941-es német megszállás előtt 95 000 zsidó élt Lettországbán. Azután már nem sokan: tömegével gyilkolták meg őket, a mézárásokban lettek is részt vettek, ahogyan magyarok is, Magyarországon.

Majd következett a fél évszázados szovjet korszak, a Lett Szovjet Szocialista Köztársaság ideje. Az acélműves materializmus az egyenjogúság lehetőségeként az istentagadó asszimilációt kínálta föl zsidó lakosainak. Mármost azon keveseknek, akik élve maradtak. Nem számítottam rá, hogy működő zsinagógát fogok látni. De nagyon kíváncsi voltam arra, hogyan valósítják meg a vallásüldözést a zsidó templomokra vonatkozóan – békeidőben... Azt tudtam, akkor még nem láttam, hogy Kárpátalján a katolikus templomok tornyairól lelőtték a keresztet, a tornyokat berogyasztották, a templomokból tornatermet, magtárat csináltak. De mi történik a zsinagógával? És hol van? Hivatalos ismerősöm se tudta.

Baktattunk a régi utcákon. Sehol senki. Egyszer csak megláttunk egy tízéves forma fiút, hivatalos ismerősöm megkérdezte tőle, merre kéne továbbmennünk.

A fiú fölháborodott, amiért nem az anyanyelvén szólították meg.

Orosz volt az anyanyelve.

Azután mégis megmondta, merre menjünk.

Zárva volt a zsinagóga ajtaja. Az idő már réseket vágott rajta. Bámultam befelé. De bent is ugyanaz volt, ami kint: az elhagyatottság hordaléka.

Zelei Miklós

